

راهنمای تاریخ

وسایل محاسبه

شماره

نوشته گیل دیویس

ترجمه پیام زاده

عضو هیات علمی پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران

سرپرست گروه ویرایش: تقی اکبرزاده

شرکت کتاب مرجع

۱۳۹۳

نشر کتاب مرجع

وابسته به مؤسسه فرهنگی هنری کتاب مرجع

راهنمای تاریخی

وسایل صحنه در تئاتر

نوشته گیل دیویس / ترجمه پیام فروتن

سرپرست گروه ویرایش: تقی اکبرزاده

همکاران ویرایش: علیرضا پلاستید با همکاری شهناز علی پور زمانی

با سپاس از معصومه علی نژاد

چاپ اول زمستان ۱۳۹۳

۱۰۰۰ نسخه

نظارت بر صفحه آرایی: رحیم اخباری

چاپ و صحافی: آرپاک

شابک ۵-۵۰-۵۳۹۷-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال

حقوق چاپ و نشر محفوظ است

دفتر مرکزی و فروشگاه کتاب مرجع: خیابان فلسطین، بالاتر از میدان فلسطین، شماره ۳۸۰

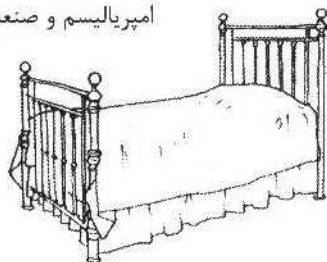
تلفن و دورنگار ۸۸۹۶۳۷۶۸ - ۸۸۹۶۱۳۰۳

www.ketabmarja.com

سرشناسه	دیویس، گیل، ۱۹۴۶ - م.
عنوان و نام پدیدآور	وسایل صحنه در تئاتر / نوشته گیل دیویس؛ ترجمه پیام فروتن.
مشخصات نشر	تهران: کتاب مرجع، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۱۸۶ ص. : مصور، جدول.
شابک	۲۰۰۰۰۰ ریال: 978-600-5397-50-5
وضعیت فهرست نویسی	فیفا.
یادداشت	عنوان اصلی: Stage source book: Props, 2004
یادداشت	بالای عنوان: راهنمای تاریخی.
یادداشت	کتابنامه.
یادداشت	نمایه.
عنوان دیگر	راهنمای تاریخی وسایل صحنه در تئاتر.
موضوع	وسایل صحنه
موضوع	تماشاخانه ها -- صحنه آرایی و دکور
رده بندی کنگره	۱۳۹۱ ۵۹/۹/۱۹۹۵ PN
رده بندی دیویی	۷۹۱/۴۳۷۵
شماره کتابشناسی ملی	۲۸۹۴۷۴۹

۶۷ ۱۸۴۰ - ۱۸۶۹ م

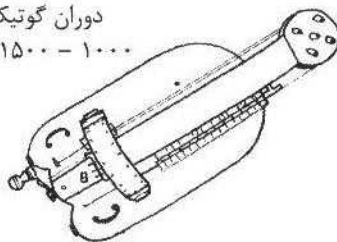
امپریالیسم و صنعت

۳۱ قرون وسطی

دوران گوتیک

۱۰۰۰ - ۱۵۰۰ م

یادداشت ناشر هفت

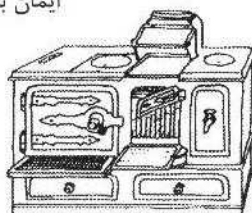
مقدمه مترجم هشت

مقدمه نویسنده نه

وسایل صحنه برای صحنه‌پردازی‌های تاریخی

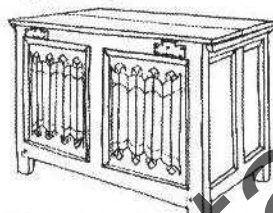
۷۵ ۱۸۷۰ - ۱۸۹۹ م

ایمان به تغییر

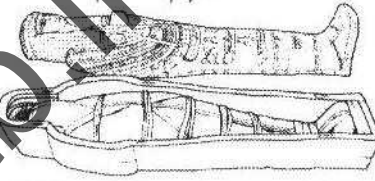
۳۷ ۱۵۰۰ - ۱۵۹۹ م

عصر شکسپیر

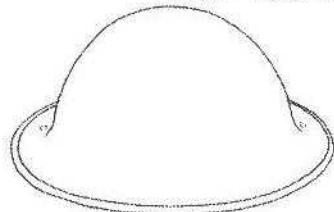
۱ مصر باستان

عصر فراغت
۳۰۰۰ پ.م - ۳۰ م

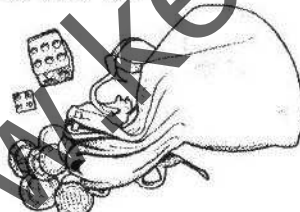
۸۳ ۱۹۰۰ - ۱۹۱۹ م

جهان رو به سوی جنگ

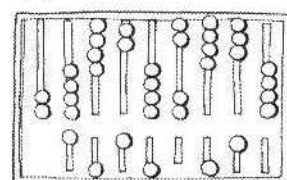
۴۵ ۱۶۰۰ - ۱۶۹۹ م

پاک‌دینی در برابر ثروت

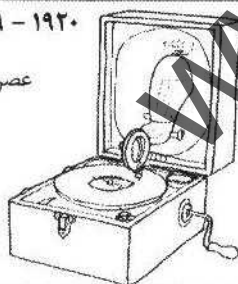
۹ یونان باستان

زادگاه تئاتر
۷۸۰ - ۳۲۳ پ.م

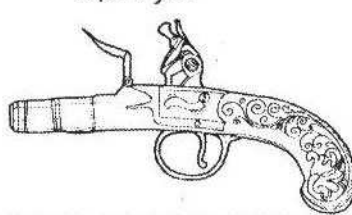
۹۱ ۱۹۲۰ - ۱۹۳۹ م

عصر جاز

۵۲ ۱۷۰۰ - ۱۷۹۹ م

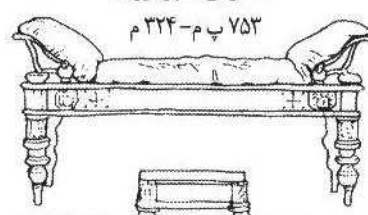
عصر انقلاب‌ها

۱۵ روم باستان

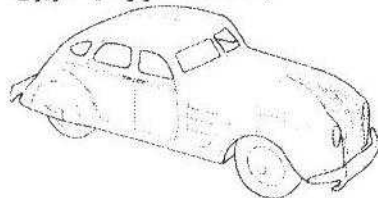
گسترش امپراتوری

۷۵۳ پ.م - ۳۲۴ م

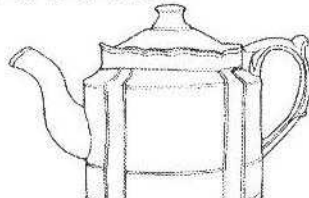
۹۷ دهه ۱۹۴۰ م

جنگ، مشقت و واقعیت‌گریزی

۶۱ ۱۸۰۰ - ۱۸۳۹ م

زنان و مردان قهرمان

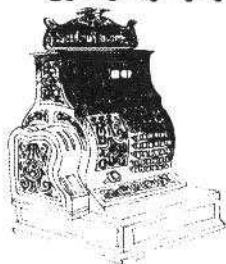
۲۳ عصر تاریکی

مهاجمان و جنگجویان

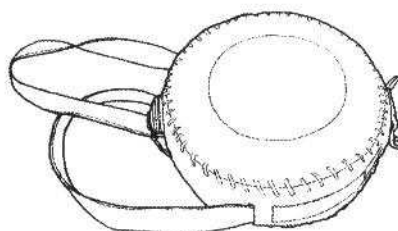
۵۰۰ - ۱۰۰۰ م

۱۵۱ مراکز خرید و اداری

۱۳۳ غرب وحشی

دهه ۱۹۵۰ م
هیچ وقت اوضاع این قدر
خوب نبوده

۱۵۳ هتل ها، کافه ها و
رستوران ها

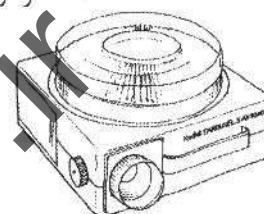

۱۳۷

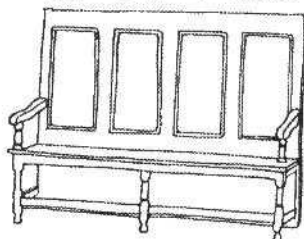

عهد عتیق

دهه ۱۹۶۰ م
دهه سرخوشی

۱۵۵ مزارع و کلبه های روستایی

۱۴۱ قصه های پریان و پانتومیم

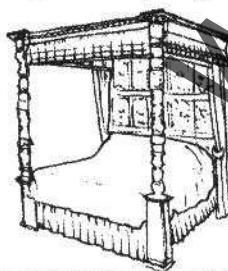

دهه ۱۹۷۰ م

دوران
خوشبختی

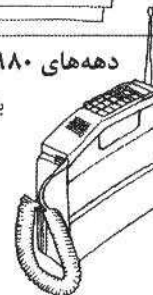
۱۵۹ عمارت ها
کاخ ها، دژها، خانه ها و بناهای باشکوه

۱۴۵ مشرق زمین

دهه های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ م
به سوی هزاره جدید

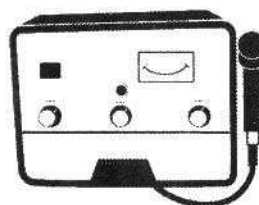

۱۶۳ دوره ها و سبک ها

۱۶۴ کتاب شناسی

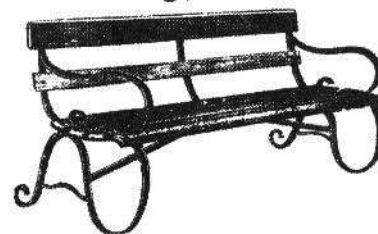
۱۶۵ نمایه

۱۴۷ مؤسسات
صحنه های مذهبی، بیمارستان ها و مدارس

وسایل برای صحنه های خاص

۱۲۹ باغ ها

یادداشت ناشر

کارگزار عرضه و خدمتگزار نشر را موجه و مطلوب می‌نمود و می‌نماید. با این حال، وسعت کار لازم در این حوزه و عنایت رضامندانۀ فرهیختگان به مؤسسه و مطالبۀ مهربانانۀ آنان از نشر کتاب مرجع، موجب شد که قدم در این راه به صدق نهیم و در نخستین گام، با مرجع‌گونه‌ای تاریخی به صحنه بیاییم.

راهنمای تاریخی طراحی وسایل صحنه در تئاتر، اثری است که ۳۰ سال تجربۀ مؤلف دانشور غربی‌اش را پشتوانه دارد و به‌همت مدرس جوان اما نامدار و شایستۀ دانشگاه تهران، که از تجربیات متعدد طراحی صحنۀ نمایش نیز برخوردار است، به پارسی درآمده و اینک پیش روی گرمی شماست. ناشر البته با وسواسی متعهدانه و حرفه‌ای، کوشیده است با یاری گروهی از ویراستاران زبده، این اثر را سزاوارتر ارائه کند. هر عین حال، یادآوری دو نکته را لازم می‌داند: (۱) این کتاب مختص تئاتر نیست و چنانکه از عنوان انگلیسی آن نیز آشکار است، طراحی وسائل همه صحنه‌های نمایش را شامل می‌شود ولی ترجیح داده شد با توجه به تمرکز بیشتر مثال‌های آن بر تئاتر، همچنین نشأت گرفتن سایر هنرهای نمایشی از اجرای زندۀ صحنه (تئاتر)، بر این کلمه در عنوان تأکید شود؛ (۲) مترجم فاضل و ناشر، آرزو می‌کنند که گام نخستین - که همچنان فاقد پاسخ‌های خاص متناسب با فرهنگ و هنر ایرانی و اسلامی است - تنها بتواند تصویری از نمونه غربی بازتاباند و شوقی برانگیزد تا مرجع ملی - آیینی طراحی صحنه، بزودی شکل گیرد و در صحن ضمیر هنرشناسان به جلوه بنشیند.

از مهم‌ترین راه‌های بنیادین ساماندهی و ترویج اطلاعات و دانش در روزگار ما، تدوین آثاری است که به «مرجع» موسوم‌اند؛ منابعی مانند دایرةالمعارف، فرهنگ، راهنما و ... که پرسش‌های ذهن کنجکاو بشر امروز را به پاسخ‌هایی مستند و اطمینان‌بخش رهنمون می‌شوند و معمولاً نقشه و انگیزه‌ای هم برای پی‌گیری پاسخ و گسترش دانایی به دست می‌دهند.

پرسش البته حد و مرز نمی‌شناسد و ویژگی جهان‌شمول دارد اما هر فرهنگی نیز پرسش‌ها و پاسخ‌های خاص خویش در صدقش می‌پذیرد تا مروراید دانش و فضل و هنر، چنان‌که شایستۀ اوست پیرورد. مرجع ایرانی، وظیفۀ بسامان‌سازی پرسشگری و پاسخ‌یابی ایرانیان در هر دو گسترۀ جهانی و ملی را برعهده دارد و «مؤسسۀ فرهنگی هنری کتاب مرجع» از سال ۱۳۷۸ خدمت در این عرصه را هدف گرفته است.

بنیان «کتاب مرجع» بر مبانی نظری و دستاوردهای عملی مرجع‌شناسان و فرهنگ‌نگاران ایران عزیز شکل گرفته و بر تتبعات کتابشناختی و تهیه فهرست جامع از آثار منتشرشده همه ناشران پارسی استوار گشته است، تا داشته‌ها و سرمایه‌ها را بشناسد و وظیفۀ معرفی، اطلاع‌رسانی، عرضه فروشنده‌ای و ارائه خدمات کتابخانه‌ای را در خصوص‌شان ادا نماید؛ و کاستی‌ها و غفلت‌ها را یادآور شود و به‌قدر وسع در رفع آن بکوشد. بر این اساس، از همان آغاز کاستی و سستی در تصویر هنر ایرانی در آیینۀ مرجع، نمایان شد اما حضور نهادها و ناشران ویژه‌کار و سزاوار برای آفرینش و تدوین و نشر مرجع هنری، غیاب «کتاب مرجع» نسبتاً نوپا و اساساً

مقدمه مترجم

قرار است فیلمی تاریخی ساخته شود. فیلمی که ظاهراً به حوادث و رویدادهای چند دهه قبل می‌پردازد. پروژه با پیش‌تولید یکی دو ماهه آغاز و بی‌درنگ مراحل فیلمبرداری شروع می‌شود؛ اما ...

وقتی فیلم اکران می‌شود تقریباً تمام عناصر بصری موجود در صحنه‌های آن اشتباه از آب درآمده‌اند. وسایلی که اصلاً در آن دوره تاریخی وجود نداشته‌اند در قاب تصویر خودنمایی می‌کنند و اکسسوارهایی که باید در آن مقطع حضور می‌داشتند از مجموعه طراحی صحنه فیلم حذف شده‌اند. درست مانند آن سریال تاریخی مربوط به مصر باستان که در ظروف میوه موجود در قصر فرعون، میوه‌های چیکیتا، زردی خود را به رخ می‌کشیدند. در حالی که در مصر باستان اصلاً موزی وجود نداشت! یا در آن سریال تاریخی که بر دیوار خانه‌های مدینه سبد رشتی آویخته بودند! از این دست اشتباهات در سریال‌ها و فیلم‌های ایرانی بسیار است. وجود این مشکلات معلول چند دلیل عمده است:

۱. غالب تهیه‌کننده‌های ما اصولاً از هر چیزی که خرج روی دستشان بگذارد روی گردانند؛ چه یک کیلو میوه صحنه باشد یا پژوهشی بنیادین. بررسی تاریخ اکسسوار، نیازمند صرف هزینه است. پس همه چیز به حدس و گمان و در نهایت به جستجوی ناقص و کوچک در اینترنت خلاصه می‌شود و بس. جالب آنکه این وظیفه نیز بر دوش خود طراح می‌افتد و امان از وقتی که بخواهد از یک محقق استفاده کند!

۲. تحقیق و پژوهش نیازمند صرف زمان مناسب است. اتفاقی که عمیقاً با زمان محدود پیش‌تولید پروژه‌های سینمایی و تلویزیونی همخوانی ندارد. مگر می‌شود انبوهی آدم پشت دوربین و جلوی دوربین و آن طرف دوربین را معطل گذاشت تا گروه صحنه و لباس به تحقیقاتشان برسند! ناگهان فریادی بلند می‌شود که می‌گویند: «آقا ولش کن دیگه ... بذار بگیریم بره!»

۳. در ادامه تقریباً هیچ منبع مکتوب و مصوری از تاریخ اکسسوار - به زبان فارسی - پیدا نمی‌کنید. پس هزینه مترجم و اختصاص زمان بیشتر را نیز باید به تهیه‌کننده اطلاع دهید؛ خدا به دادتان برسد!

۴. مشکلات یک، دو و سه را با هزار و یک ترفند تخصصی حل کرده‌اید. تصاویر و اطلاعات خوبی درباره اکسسوارهای مورد نیازتان پیدا کرده‌اید. حالا باید بگردید و یک یا چند اکسسوارساز متبحر پیدا کنید؛ اکسسوارسازهایی که نه یک دکوراتور و نه یک نجار یا آهنگر ساده باشند. شما به کسانی نیاز دارید که شش‌دانه اینکار باشند.

شش‌دانه شش‌دانه، پول شش‌دانه می‌گیرد. فکر می‌کنید تهیه‌کننده‌تان این بار شما را زنده می‌گذارد؟! اینجاست که قصاهای غالب فیلم‌ها و سریال‌های تاریخی ما را معجونی از اکسسوارهای عجیب و غریب تشکیل می‌دهد. تقریباً هیچ چیز سر جای خودش نیست و اگر هست در کمال ناشیگری اجرا شده است. گیل دیویس ۳۰ ساله، مصرف‌تألیف و نگارش کتاب حاضر کرده است. سال‌های بسیاری که از یک‌سو گستردگی این عرصه را به نمایش می‌گذارد و از سوی دیگر اهمیت آن را یادآوری می‌کند. دست‌پخت او کتابی جمع و جور و کاربردی از آب درآمده که به راحتی می‌توان به آن رجوع کرد و طعم آثار سینمایی، تئاتری و تلویزیونی را کمی واقعی‌تر و ملموس‌تر کرد. بدون شک کتاب دیویس اثری کامل و بی نقص نیست اما می‌توان از آن به عنوان نقطه شروع و پایه تحقیقات دوره‌ای در زمینه اکسسوار صحنه استفاده کرد. به عنوان یک طراح صحنه، از تلاش ۳۰ ساله گیل دیویس قدردانی می‌کنم و خواندن آن را به تمام طراحان صحنه و سایر دست‌اندرکاران تئاتر، تلویزیون و سینما توصیه می‌کنم.

پیام فروتن

پیام فروتن، تهران/۱۳۵۲

دانش آموخته طراحی صحنه از پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران و دارای مدرک کارشناسی ارشد

ادبیات نمایشی از دانشگاه هنر. او از سال ۱۳۸۳ عضو هیئت علمی دانشگاه تهران بوده و به تدریس دروس مختلف طراحی صحنه پرداخته است.

پیام فروتن تا کنون مبادرت به طراحی صحنه بیش از پنجاه نمایش حرفه‌ای و چندین فیلم سینمایی و سریال تلویزیونی کرده است. از آثار وی می‌توان به طراحی صحنه نمایش‌هایی چون رازها و دروغ‌ها، افسون معبد سوخته، خواب در فنجان خالی، شکاک، این کدوم پنجشنبه است، روزی روزگاری آبادان، خانه، رؤیای شب نیمه پائیز، مرگ و شاعر، رابعه و غزل کفر اشاره کرد. دست‌های دکتر زملوایس، من راشل کوری هستم و گفت‌وگو با تروریست‌ها نیز از جمله نمایش‌هایی بوده‌اند که فروتن علاوه بر طراحی صحنه، کارگردانی آنها را نیز بر عهده داشته است. وی همچنین طراحی صحنه فیلم‌ها و سریال‌هایی چون میوه ممنوعه، اشک‌ها و لبخندها، در مسیر زاینده رود، همه بچه‌های ما، در امتداد شهر، جعبه موسیقی و تهران ساعت هفت صبح، یک فنجان چای گرم، شغل شریف و یگزراگ را نیز انجام داده است.

پیام فروتن علاوه بر نگارش چندین مقاله علمی پژوهشی و سخنرانی در سمینارهای بین‌المللی طراحی صحنه چند کتاب نیز به رشته تحریر درآورده است. از جمله آنها می‌توان به کتاب‌هایی نظیر صحنه صفر، راهبردهای اساسی در طراحی صحنه تئاتر، ۱۰ طراح صحنه برتر تئاتر ایران و راهنمای عملی ماکت‌سازی برای طراحی صحنه تئاتر (ترجمه) اشاره کرد.

پیام فروتن تا کنون موفق شده است جوایز متعدد و معتبری را برای طراحی صحنه برخی آثار تئاتری خود کسب کند؛ جوایزی همچون کانون ملی منتقدان در جشنواره تئاتر فجر، جشنواره نمایش‌های آیینی و سنتی، جشنواره تئاتر دفاع مقدس، جشنواره تئاتر ماه و جشنواره سراسری تئاتر دانشجویان کشور.

مقدمه فی‌بستگه

موفقیت هر شرکت یا تولید اثر نمایشی به توجه بیشتر در جزئیات بستگی دارد. ساخت یا تهیه وسایل صحنه، برای این که اصیل به نظر آیند، به پژوهش کافی نیاز دارد؛ مخصوصاً اگر طراحی صحنه برای نمایشی تاریخی باشد. در این مورد، استفاده از منابع متعدد ضروری به نظر می‌رسد.

هدف از کتاب مرجع «راهنمای تاریخی وسایل صحنه تئاتر» تسهیل جمع‌آوری اطلاعات از طریق گنجاندن تمام آنها را در یک کتاب است. با این کار، دیگر به فرایند مراجعات متعدد به کتابخانه‌ها، قرض کردن، تقاضا و خرید بسیاری از مراجع و سپس بررسی فهرست مطالب و مفاد آنها نیازی نخواهد بود.

این کتاب دوره‌های تاریخی معینی از مصر و روم باستان تا دهه پایانی قرن بیستم؛ و نیز صحنه‌پردازی‌های ویژه‌ای نظیر طراحی صحنه برای مزرعه، غرب وحشی، فروشگاه‌ها و قصبه‌های پربان را شامل می‌شود. بیش از ۱۲۰۰ طرح ساده و تصاویر متعدد، ماهیت صحنه‌پردازی را — از میلان گرفته تا اسلحه و اسباب بازی — همراه با دستورالعمل‌هایی برای اندازه و رنگ در خود دارد. اهمیت هر دوره تاریخی متناسب با ویژگی‌های منحصر به فرد آن دوره تغییر می‌کند؛ مانند هیروگلیف‌های مصری و تزئینات دوره الیزابت.

لازم به توضیح نیست که هرچند برخی صحنه‌پردازی‌ها بازتابی ناب از دوره‌های تاریخی خود هستند، از برخی موارد بنیادین، نظیر آتش کمپ، در بسیاری از سده‌ها و ادوار تاریخی ممکن است به یک شکل آنها استفاده شود و نیز ممکن است در بسیاری از خانه‌ها عناصر و وسایل قدیمی و متعلق به دوره‌های پیشین در کنار اسباب و اثاثیه امروزی گرد آیند. این بیشتر به شخصیت‌ها و محتوای نمایشنامه بستگی دارد. مهم‌ترین مسئله، استفاده نکردن از موردی است که تا آن زمان (مورد نظر نمایش)، طراحی یا اختراع نشده باشد.

امیدوارم این کتاب با نمونه نمایشنامه‌ها در هر مقوله، همراه با تاریخچه سودمند تحولات، رویدادهای عمده و اوضاع روزمره تئاتر، بتواند منبع بالارزشی از اطلاعات و الهام باشد. فرایند پژوهش این کتاب بسیار جذاب بوده است؛ آن هم برای من که بیش از سی سال توأم با «کار سخت» کارگردانی و مدیریت هنری، از کتابخانه تلوتلوخوران با انبوهی کتاب سنگین تئاتر چانه باز می‌گشتم و نوشتن این رشته کتاب‌های «کتاب مرجع صحنه» آرزویی دیرینه‌ام بوده است.

گیل دیویس